

Мукачівський державний університет
Факультет туризму та готельно-ресторанного бізнесу
Кафедра туризму і географії

Дипломна робота

ОС «Магістр»

**на тему: «Формування територіальних туристичних кластерів як
інструменту конкурентоспроможності регіонального розвитку»**

Виконав: студент 2 курсу, групи Тм-2

Гринчук О.Ю.

Керівник: к.г.н., доц. Смочко Н.М.

Рецензент: к.е.н., доц. Нестерова С.І.

Мукачево – 2019

ВСТУП

Актуальність теми. Світові інтеграційні процеси потребують прискореного вирішення проблеми переходу України до постіндустріальної фази суспільного розвитку. У сучасних умовах економічні перетворення в Україні повинні узгоджуватися з інтеграційними процесами у світовій економіці, з її прогнозними оцінками. Україна має визначити і постійно уточнювати свою перспективу, місце і роль в інтеграційних процесах щодо інших держав та міжнародних організацій. Національна економіка потребує глибоких перетворень, зокрема в промисловості, сільському господарстві, галузях виробничої інфраструктури тощо, що дасть змогу підвищити економічну стійкість країни. За цих обставин з'являється нагальна потреба у формуванні інноваційної моделі розвитку. Усе це зумовлює необхідність створення нових ефективних інтеграційних структур – кластерів, а отже, теоретичні питання та практичних дії з реалізації кластерного підходу в регіонах України є дуже актуальними та потребують ґрунтовних досліджень.

Вивченням різнобічних аспектів кластеризації займалися такі закордонні та вітчизняні вчені, як О. Амоша, М. Бутко, М. Войнаренко, В. Геєць, А. Гойко, Б. Данилишин, М. Енрайт, В. Ільчук, М. Портер, С. Соколенко, Д. Сольє, М. Сторпер, І. Толенадо, В. Федоренко, С. Шкарлет та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Разом з тим, незважаючи на значний внесок науковців та дослідників у вивчення зазначеного напрямку, у науковій думці не знайшли належного висвітлення проблеми, пов'язані з формуванням регіональної суспільної системи на засадах кластеризації та розробкою теоретичних положень та практичних дій їх реалізації. З огляду на це виникає необхідність поглиблення досліджень теоретичних засад кластерної концепції, перешкод поширення реалізації кластерного підходу, перспективності та особливостей функціонування вітчизняних кластерних структур, зокрема в галузі туризму та рекреації.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження виступають туристичні кластери України, закордонний досвід їх функціонування та його застосування в межах України.

Предмет дослідження – теоретичні аспекти дослідження туристичних кластерів як інструментів конкурентоспроможності регіону.

Мета та завдання. Мета даного дослідження полягає у дослідженні передумов формування територіальних туристичних кластерів та тенденцій їх функціонування.

Для досягнення поставленої мети в дипломній роботі були вирішені наступні завдання:

1. Розкрити теоретичні аспекти дослідження територіальних кластерів, їх класифікацію.
2. Визначити основні аспекти конкурентоспроможності як визначального критерію розвитку територіальних ринків туристичних послуг регіону.
3. Здійснити дослідження закордонного досвіду функціонування кластерних утворень.
4. Розкрити особливості та тенденції розвитку туристичних кластерів України.
5. Обґрунтувати основні передумови створення кластерної моделі розвитку туризму в Закарпатській області.
6. Визначити проблеми та перспективи формування туристичних кластерів в Україні.

Методи дослідження. Для розв'язання визначених завдань, досягнення мети використовувався комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: історичний та статистичний методи, методи причинно-наслідкового аналізу, методи порівняльного аналізу, методи системного аналізу, методи прямого структурного аналізу, моделювання.

ВИСНОВКИ

У процесі цього дослідження розкрито теоретичні питання регіональних кластерних процесів. Зокрема, з'ясовано різнобічність тлумачення терміна «кластер» у різних наукових сферах його застосування, розглянуто підходи до трактування сутності зазначеної категорії, запропоновано власну класифікацію кластерних об'єднань.

Аналіз наукових публікацій підтверджує твердження про кластер як основу формування як економіки регіону, так і економіки держави. Туристичний кластер (з англ. cluster – «група», «скупчення») – це концентрація на певній території підприємств індустрії туризму, які взаємодіють між собою з метою створення туристичного продукту. Відповідно до визначення, в основі якого лежить підхід професора М. Портера, кластер – це група близьких, географічно взаємозалежних компаній і пов'язаних з ними організацій, які спільно діють у певному виді бізнесу, характеризуються спільністю напрямків діяльності й взаємодоповнюють один одного [4].

Науковцями подається багато різних тлумачень поняття «кластер», аналіз яких дає можливість зробити висновок про багатоаспектність даного поняття. У таблиці 2 наведено погляди різних фахівців на визначення дефініції «туристичний кластер».

Узагальнення існуючих підходів дозволило виробити власний підхід до трактування дефініції «туристичний кластер». На нашу думку, туристичний кластер – це добровільне об'єднання зацікавлених у спільній діяльності, взаємопов'язаних підприємств туристичної індустрії: туристичних операторів, туристичних агентів, підприємств готельного та ресторанного господарств, розважальних, торговельних, спортивно-рекреаційних, транспортних, страхових, екскурсійних, фінансових організацій, виробників сувенірної продукції, туристичних гідів, суб'єктів індустрії відпочинку та розваг, івент-агенцій, науково-дослідних та закладів вищої освіти, представників бізнесу,

держави, органів місцевої влади, які співпрацюють на засадах стратегічного партнерства та посилюють конкурентні переваги з метою досягнення максимального господарського ефекту.

Принциповою відмінністю кластерів від інших структур інтегрованих підприємств є зв'язок з науково-дослідними інститутами та закладами вищої освіти. Науково-освітні заклади збагачують підприємницькі фірми кластера новими ідеями, аналітичними матеріалами, і в зворотному напрямі вони отримують від бізнесу замовлення, експериментальну базу і фінансування для розвитку науково-дослідної та навчальної діяльності [2].

Кластерний підхід щодо оптимізації організації ведення господарства дозволяє забезпечити стабільний та безпечний розвиток, економічне зростання регіону, підвищення рівня життя населення, поліпшення інфраструктури, широке використання інновацій та наукового потенціалу.

На підставі аналізу теоретико-методологічних підходів до визначення поняття кластеру сформовано авторське визначення кластеру як організаційно-виробничої форми ведення господарства, що характеризується географічною близькістю суб'єктів, високим рівнем коопераційних зв'язків, максимально ефективним використанням науково-технічного потенціалу, вільним розподіленням наявних ресурсів, що створюється з метою підвищення конкурентоспроможності та зниження вразливості до загроз як окремих суб'єктів, регіону, так і цілих галузей національної економіки.

Визначено типову структуру кластеру, що складається з 4 основних груп суб'єктів – ядро кластеру (промислові підприємства), постачальники підприємств кластера, споживачі підприємств кластера, підтримуюча інфраструктура (сервісні об'єкти).

Доведено, що в основу різних підходів щодо класифікації кластерів закладено характерні особливості їх утворення та функціонування. Зокрема, кластери можуть формувати однорідні групи залежно від стратегії розвитку, способу формування, технологічних характеристик, географічної ознаки,

характеру появи, розміру, тощо.

Запропоновано при здійсненні державної політики щодо економічних кластерів використовувати досвід іноземних країн в частині кредитування, оподаткування кластерних об'єднань.

Доведена перспективність реалізації кластерної моделі через розкриття потенційних переваг як для окремих учасників кластерних структур регіону, так і для регіонального розвитку загалом.

Наведений практичний досвід реалізації регіонального кластерного принципу свідчить, що всі регіони України долучилися до кластерних процесів. Проте проведений аналіз показав гальмування зазначеного процесу через певні проблеми, вирішення яких вважаємо нагальною потребою. Представлені особливості вітчизняних кластерних структур показують необхідність встановлення та укріплення взаємодії та зв'язків між учасниками кластера, формування повноцінної структури та налагодження міжрегіональних зв'язків для подолання їх незрілості та успішного функціонування.

Таким чином, саме кластерні структури відкривають широкі можливості для результативного діалогу між державними, науковими, бізнесовими і громадськими колами щодо визначення перспектив та стратегій розвитку як окремих регіонів, так і держави загалом.

Спираючись на вищевикладене, можна стверджувати, що перспективним напрямом розвитку туризму є його кластеризація. Кластерна модель організації розвитку туристичної галузі, що базується на рекреаційно-туристичних ресурсах, зумовлює ріст економіки регіону через створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури та співпрацю підприємств з місцевими органами влади. Розроблена концепція дозволить покращити соціально-економічне становище населення регіону, повноцінно відкрити рекреаційно-туристичний потенціал регіону та створити нову туристичну дестинацію з наданням якісних послуг.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>